

Görme Yetersizliği Olan Bireylerin Kullandıkları Jestlerle İlgili Araştırmaların Gözden Geçirilmesi*

Pınar ŞAFAK¹, Derya UYAR²

Geliş Tarihi: 17.11.2016

Kabul Ediliş Tarihi: 02.04.2017

ÖZ

Bu çalışmanın amacı, görme yetersizliği olan bireylerin kullandıkları jestlerle ilgili alanyazındaki araştırmaları gözden geçirerek bu konuya farkındalığın oluşmasını sağlamaktır. Bu doğrultuda 1990 ile 2016 yılları arasında söz konusu konuya yönelik hazırlanmış çalışmalar taranmış ve 10 araştırmaya ulaşılarak bu araştırmalar ortak özelliklerine göre sınıflandırılmıştır. Yapılan sınıflamalar çerçevesinde gören ve görmeyen bireylerin kullandıkları jestlerin karşılaştırıldığı araştırmalar ile körsağır ve çoklu yetersizlikten etkilenmiş görmeyen çocukların kullandıkları jestleri konu alan araştırmalara yönelik önemli bilgiler edinilmiştir. Çalışma sonucunda alanyazından elde edilen bilgilerle sadece görme yetersizliği olan bireylerin jest kullandıkları, ancak gören bireylerin kullandıkları jestlere göre sınırlılıklar içerebildiği gözlenmiştir. Bununla birlikte, körsağır ve çoklu yetersizlikten etkilenmiş görmeyen bireylerin de jest kullandıkları, jest kullanımını edinmeleri yönünde öğretim yapılabileceği görülmüştür. Ayrıca elde edilen değerli bilgilere rağmen alanyazında bu konuda araştırma sınırlılığının olduğu, farkındalığın ve iletişim becerilerinin geliştirilmesinin önemi doğrultusunda araştırma çeşitliliğine ihtiyaç duyulduğu tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Görme yetersizliği olan çocuklar, çoklu yetersizlikten etkilenmiş görmeyen çocuklar, körsağır çocuklar, jestler.

Review of the Studies of Gestures Used by Children With Visual Impairment

ABSTRACT

This study aims at ensuring the development of consciousness on the subject through a review of the studies on the subject of gestures used by children with visual impairment. In this respect, studies on the subject carried out between 1990 and 2016 were reviewed and 10 studies were accessed and these studies were classified according to their common characteristics. In the scope of the classifications, important information was gathered on studies which compare the gestures of children who have vision and visually impaired, and studies which investigate the gestures used by children who have vision, children who have deafblind and multiple disabilities with visually impaired. According to the data, it was observed that children with visual impairments use gestures, however, limitations compared to the gestures of children who have vision; children who have deafblind and multiple disabilities with visually impaired also use gestures and could be educated towards acquiring gesture usage.

* Bu çalışma Eylül 25’de Trakya Üniversitesi’nde düzenlenen 24. Ulusal Özel Eğitim Kongresi’nde poster bildiri olarak sunulmuştur.

¹ Yrd. Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, e-posta: mepsafak@gmail.com

² Uzm., Yenimahalle Rehberlik Araştırma Merkezi

Keywords: Visually impairment, multiple disabilities with visually impairment, deafblind, gesture.

GİRİŞ

İletişim, bir ifadeyi belirtmek için amaçlı davranışların bir alıcıya iletilmesi ve alıcının söz konusu davranışları anlamlandırması biçiminde sağlanmaktadır. İletişim sayesinde kişiler ihtiyaçlarını ve düşüncelerini çevrelerindeki insanlara aktarmakta; onlarla duygularını paylaşmaktadırlar. İletişim, iletişim aracı adı altında kullanılan pek çok davranışla sürdürülmektedir. İletişimin varlığını sağlayan araçları sözlü dil, jestler, mimikler, işaretler, semboller vb. amaçlı olan tüm davranışlar oluşturmaktadır. Söz konusu araçlar içerisinde bulunan jestler, hem sözlü dil eşliğinde hem de sözlü dil kullanılmadan her yaş döneminde üretilen doğal iletişim davranışlarını kapsamaktadır (Iverson & Thal 1998).

Jestler, iletişim amaçlı üretilen, çoğunlukla parmakların, ellerin ve kolların kullanımı olarak bilinen ancak yüz özelliklerini ve vücut hareketlerini de kapsayan davranışlardır (Iverson & Thal 1998). Böylesi geniş çerçeveyi içeren jestler, alanyazında birçok araştırmacı tarafından farklı türlere ayrıştırılarak incelenmiştir. Jestlerin kategorilere ayrılmasında ilk sınıflama Ekman ve Friesen (1969) tarafından ortaya atılmıştır. Ekman ve Friesen (1969; 1972), jest olabilecek davranışları iletişimsel ve uyum sağlayıcı kullanım amaçlarına göre Amblemler (Emblems), Resmediciler (Illustrators), Düzenleyiciler (Regulators), Uyarlayıcılar (Adaptors) olmak üzere dört kategoride toplamışlardır. Ekman ve Friesen (1969)'ın jest sınıflaması dışında ilerleyen yıllarda Iverson ve Thal (1998) jestleri oluştukları döneme göre gösterici (deictic) ve temsili (representational) jestler terimleriyle iki temel başlık altında sınıflandırmışlardır. Iverson ve Thal (1998), gösterici jestleri dokunma (contact) ve uzaklık (distal); temsili jestleri ise sembolik (symbolic) ve geleneksel/kültürel (conventional) jestler olarak ikiye bölerek alt başlıklar halinde ele almışlardır. Bu sınıflamadaki temsili jestler, alanyazında aynı ve birbirini izleyen araştırmacılar tarafından sonraki dönemlerde farklı çalışmalarda geleneksel/kültürel (conventional), temsili (representational), sembolik (symbolic), ikonik (iconic), karakterize edici (characterising), gönderimsel (referential) jestler terimleriyle incelenmiştir (Gullberg, De Bot & Wolterra 2010). Farklı araştırmacılar, Iverson ve Thal (1998)'ın jest sınıflamasından önceki yıllarda ise jestleri sadece dokunma ve uzaklık (McLean, McLean, Brady & Etter 1991) ya da sadece sembolik (Acredolo & Goodwyn 1988) gibi daha sınırlı kategorilerle değerlendirmişlerdir.

Jestler, türlerine göre hangi kategori altında sınıflanırsa sınıflanırsa gözlenebilir vücut hareketleri olmaları sebebiyle taklit yoluyla edinilen (Acredolo & Goodwyn 1988) iletişim davranışları oldukları bilinmektedir. Taklit ise çoğunlukla görme duyusunu kullanmayı gerektirebilmektedir. Nitekim taklit etmeyi Butterworth (1999), başkası tarafından sergilenen bir davranışı istekli biçimde tekrar üretmek olarak tanımlamaktadır (Akt., Töret & Özmen 2014). Dolayısıyla yetişkinlerin, görme duyusundan yoksun çocuklarla etkileşimleri sırasında taklit becerisini ihmal edebilecekleri; bu doğrultuda da taklit

becerilerinde sınırlılıklar yaşayabilecek görme yetersizliği olan çocuklarda jest kullanımının nasıl geliştiği merak uyandırmaktadır. Buna yönelik yapılan araştırmalar, görme yetersizliği olan bireylerin kullandıkları jestlerin, gören bireylerin kullandıkları jestlere göre daha az sıklıkta ve daha az görsel içerikli jestleri içerdiği bulgularıyla (Iverson, Tencer, Lany & Goldin-Meadow 2000; Sharkey, Asamoto, Tokunaga, Haraguchi & McFaddon-Robar 2000) ortaya atılan problemi aydınlatma yolunda fikir vermektedir.

Görme yetersizliği olan bireylerin jest kullanımları konusunda alanyazında çeşitli görüşlere rastlanmaktadır. Bahsi geçen görüşler, görme yetersizliği olan bireylerin jest kullanmadıkları (Apple 1972; Mills 1988; Akt., Iverson & Goldin-Meadow 1997), kendilerine özgü ya da sınırlı düzeyde jest kullandıkları (Iverson 1996; Iverson 1999) yönündedir. Görüşlerin güncelliği ve geçerliliği açısından araştırmaların detaylı incelenmesi ve yinelenmesi doğru bilgi saylayacaktır. Nitekim alanyazında görme yetersizliği olan bireylerin kullandıkları jestlerle ilgili araştırmalar ilk olarak 1970'li yıllarda gündeme gelmiş (Blass, Freedman, & Steingart 1974), bugüne kadar varlığını sürdürmüş, ancak nadir karşılaşılan bir konu olmuştur.

Alanyazında, görme yetersizliği olan bireylerin jest kullanımlarına yönelik önemli düşüncelerden birisi, jestleri hiç görmemiş bir kişinin jestleri kullanıyor olmasının jestlerin gerçekten doğal iletişim davranışları olduğuyla ilişkilendirilmesidir (Iverson & Goldin-Meadow 1997). Görme yetersizliği olan bireylerin jest kullanımlarının ortaya çıkarılması (Frame 2000; Iverson 1996), görme duyusu gerekmeden de jestlerin öğrenilerek kullanılabilirdiği anlamını taşımaktadır. Görme duyusunun eksikliğinde jest kullanımında yaşanan sıkıntılar olmakla birlikte, görme duyusunun yoksunluğuna ek başka yetersizlik/yetersizlikler eşlik etmesi ya da körsağır birey olma halinde, jestlerin kullanımında kişiler arasında daha fazla farklılıklar olabilmektedir (Bruce, Mann, Jones & Gavin 2007; Uyar 2016).

Körsağır ve çoklu yetersizlikten etkilenmiş görmeyen bireyler sembolik olmayan çeşitli vücut hareketleri, sesler, jestler, sözcükler ve/veya refleksif davranışlarla iletişim kurabilmektedirler (Ayyıldız 2012; Downing 2005; Siegel-Causey & Wetherby 1993; Westling & Fox 2000). Dolayısıyla körsağır ve çoklu yetersizlikten etkilenmiş görmeyen bireyler de bebeklik dönemlerinden itibaren jest kullanabilmektedirler. Böylece körsağır ve çoklu yetersizlikten etkilenmiş görmeyen bireylerin de hem sembolik olmayan hem de sembolik iletişim becerilerinde jest yoluyla iletişim kurduklarından söz edilebilmektedir (Bruce ve ark. 2007; Siegel-Causey & Wetherby 1993; Uyar 2016).

Yalnızca görme yetersizliği olan, körsağır ve çoklu yetersizlikten etkilenmiş görmeyen bireyler çerçevesinde söz konusu yetersizlik gruplarında jest kullanımlarının belirlenmesi; görme duyusundan yoksunluk durumunda iletişim becerilerinin netleşmesi, geliştirilmesi, anlaşılması açısından önemli bir farkındalık oluşturmaktadır. Çünkü çoğu zaman görme yetersizliği olan

bireylerin, özellikle bebeklerin ve küçük çocukların iletişim davranışları yetişkinler tarafından yorumlanmakta yanlışlıklara yol açabilmektedir. Bu durum, yetişkinleri söz konusu çocuklarla iletişim konusunda isteksizliğe yöneltebilmektedir. Dolayısıyla görme yetersizliği olan çocuklar da yetişkinlerle etkileşim sırasında pasif kalabilmektedirler (Loots, Devise & Sermijn 2003). Oysaki görme yetersizliği olan bireylerin sözlü dil dışındaki iletişim davranışlarının anlamlandırılması, tanınması iletişimi güçlendirmektedir. Bu nedenle böylesi değerlendirmeler için alanyazında bu konuya ilginin ve yapılan çalışmaların içeriklerinin yol göstericiliği açısından incelenmesi önemlidir. Bu doğrultuda bu çalışmanın amacı, görme yetersizliği olan bireylerin kullandıkları jestlerle ilgili alanyazındaki araştırmaları gözden geçirmektir. Görme yetersizliği olan bireylerin kullandıkları jestlerle ilgili araştırmaların bir çalışma içerisinde toplanması, söz konusu bireylerle ilgilenen/çalışan yetişkinleri, iletişimin önemli noktaları konusunda bilgiye ulaştıracağı düşünülmektedir.

YÖNTEM

Bu çalışmada görme yetersizliği olan bireylerin kullandıkları jestlerle ilgili araştırmaların belirlenmesi için internet aracılığıyla EBSCOHost, ERIC, PsychInfo veri tabanları, internet arama motorları ve Türkiye'deki araştırmalara yönelik tez taraması için YÖK Ulusal Tez Tarama Merkezi internet sitesinden "jest/gesture, kör/blind, görme engelli/visually impaired, iletişim/communication, deafblind/körsâğır gibi anahtar kelimeler kullanılarak tarama yapılmıştır. Tarama 1990-2016 yılları arası ile sınırlı tutulmuştur. Yapılan taramada ulaşılan çalışmalar görme yetersizliği olan, körsâğır ve çoklu yetersizlikten etkilenmiş görmeyen bireyler ile gerçekleştirilmiş olmaları göz önünde bulundurularak seçilmiştir. Seçilen araştırmaların kaynakçaları incelenerek tekrar tarama yapılmıştır. Böylelikle konuyla ilgili olan 10 araştırma belirlenmiştir.

BULGULAR ve YORUMLAR

Bu çalışmada incelenmek üzere alanyazında rastlanan 10 araştırma mevcut çalışma kapsamında ortak özellikleri göz önünde bulundurularak iki kategoride sınıflandırılmıştır. Bu sınıflama 1) Gören ve görmeyen bireylerin kullandıkları jestlerin karşılaştırıldığı araştırmalar (Frame 2000; Iverson 1996; Iverson & Goldin-Neadow 1997; 2001; Iverson 1999; Iverson ve ark. 2000; Sharkey ve ark. 2000) ile 2) Körsâğır ve çoklu yetersizlikten etkilenmiş görmeyen bireylerin kullandıkları jestleri konu alan araştırmalardır (Brady & Bashinski 2008; Bruce ve ark. 2007; Uyar 2016).

Gören ve Görmeyen Bireylerin Kullandıkları Jestlerin Karşılaştırıldığı Araştırmalar

Gören ve görmeyen bireylerin kullandıkları jestlerin karşılaştırılması kapsamında 1990 ile 2016 yılları arasında 7 araştırmaya rastlanmıştır. Söz konusu araştırmalar Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1. Gören ve Görmeyen Bireylerin Jestlerinin Karşılaştırıldığı Araştırmalar

Araştırmacılar	Yıl	Tür	Amaç	Yöntem	Katılımcılar	Veri Toplama Tekniği	Bulgular
Iverson, J. M.	1996	Tez	Görmeyen bireylerin kullandıkları jestleri gören bireylerin kullandıkları jestlerle karşılaştırmalı incelemek	Nitel araştırma	9-18 yaş arası 12 görmeyen ile 9-17 yaş arası 24 gören birey	Gözlem	Görmeyen bireylerin kullandıkları jestler, gören bireylerin kullandıkları jestlere benzerlik ve/veya farklılık göstermektedir.
Iverson, J. M. ve Goldin-Meadow, S.	1997	Makale	Görmeyen bireylerin kullandıkları jestleri gören bireylerin kullandıkları jestlerle karşılaştırmalı incelemek	Nitel araştırma	10-12 yaş arası 4 görmeyen ile 10-11 yaşlarında 20 gören birey	Gözlem	Görmeyen bireylerin kullandıkları jestler, gören bireylerin kullandıkları jestlere benzerlik ve/veya farklılık göstermektedir.
Iverson, J. M.	1999	Makale	Görmeyen bireylerin kullandıkları jestleri gören bireylerin kullandıkları jestlerle karşılaştırmalı incelemek	Nitel araştırma	10-18 yaş arası 12 görmeyen ve 24 gören birey	Gözlem	Görmeyen bireylerin kullandıkları jestler, gören bireylerin kullandıkları jestlere benzerlik ve/veya farklılık göstermektedir.
Frame, M. J.	2000	Makale	Görmeyen bireylerin kullandıkları jestleri gören bireylerin kullandıkları jestlerle karşılaştırmalı incelemek	Nitel araştırma	18 yaşında 15 gören, 15 görmeyen birey	Gözlem	Görmeyen bireylerin kullandıkları jestler, gören bireylerin kullandıkları jestlere benzerlik ve/veya farklılık göstermektedir. Görmeyen bireyler, gören

							bireylere oranla daha fazla uyarlayıcı üretmişlerdir.
Iverson, J. M., Tencer, H. L., Lany, J. ve Goldin-Meadow, S.	2000	Makale	Görme duyusunun henüz üretilmeye yeni başlanan jestler üzerindeki rolünün belirlemek	Nitel araştırma	14-28 aylık dönemler arası 5 gören, 5 görmeyen bebek	Gözlem	Görmeyen bebeklerin kullandıkları jestler, gören bebeklerin kullandıkları jestlere benzerlik ve/veya farklılık göstermektedir.
Sharkey, W. F., Asamoto, P., Tokunaga, C., Haraguchi, G. ve McFaddon-Robar, T.	2000	Makale	Görmeyen bireylerin kullandıkları jestleri gören bireylerin kullandıkları jestlerle karşılaştırmalı incelemek	Nitel araştırma	Yaşları 20 ile 72 arasında değişen 62 gören ve görmeyen birey	Gözlem	Görmeyen bireyler en çok amblemler ve uyarlayıcılar, gören bireyler ise çoğunlukla resmedicileri kullanmışlardır.
Iverson, J. M. ve Goldin-Meadow, S.	2001	Makale	Jest/mimiklerin sözlü dille eş zamanlı kullanılmasını incelemek	Nitel araştırma	9-18 yaş arası 12 görmeyen, 9-17 yaş arası 24 gören birey	Gözlem	Daha önce hiçbir jest/mimik görmemiş olan görmeyen çocukların tıpkı gören bireyler gibi konuşurken jest/mimik kullandıkları, aynı bilgileri iletmek için aynı jest/mimikleri ürettikleri saptanmıştır.

Tablo 1'e göre gören ve görmeyen bireylerin kullandıkları jestlerin karşılaştırıldığı araştırmaların 90'lı yılların ikinci yarısından itibaren gerçekleştirildiği, Türkiye'de bu konuda herhangi bir araştırma planlanmadığı ve 2005 yılından bugüne bu konu üzerinde durulmadığı dikkat çekmektedir. Ayrıca Tablo 1'de de görüldüğü üzere gören ve görmeyen bireylerin kullandıkları jestlerin karşılaştırıldığı araştırmaların nitel araştırma modeliyle planlandığı, deneysel bir çalışmanın bulunmadığı; araştırmaların türlerine göre bir tanesinin tez diğerlerinin ise makale olduğu göze çarpmaktadır. Bununla birlikte, gören ve görmeyen bireylerin kullandıkları jestlerin çoğunlukla sözlü dil kullanımında ergenler ve yetişkinlerle değerlendirilmiş olduğu, bebeklik döneminde kullanılan jestlerin gören ve görmeyen kullanıcılar tarafından karşılaştırmalı olarak değerlendirmesine sadece Iverson vd.nin (2000) yer verdiği gözlenmektedir. Ancak şu bir gerçektir ki, her bir araştırma sonucunda görme yetersizliği olan bireylerin jest kullandıkları tespit edilmiştir.

Tablo 1'de verilen araştırmalara göre görme yetersizliği olan bireyler, gören bireylerin kullandıkları jestlere benzer ve gören bireylerin kullandıkları jestlerden farklılaşan jestler üretmektedirler. Jestlerin ilk olarak gözlendiği bebeklik dönemine ilişkin görme yetersizliği olan bebekler, gören bebeklerden daha geç jest kullanmaya başlayabilmektedirler. Ayrıca görme duyularını kullanamadıkları için söz konusu bebekler daha çok yakın mesafedeki nesnelere için jest üretebilmekte ve işaret etme gibi spesifik jestlerde eksik kalabilmektedirler (Iverson ve ark. 2000). Bu doğrultuda görme yetersizliği olan bebeklerin iletişim becerilerinde dezavantajlı oldukları ve bu nedenle erken müdahale programlarının önemi gündeme gelmektedir.

Görme yetersizliği olan bebeklerin görme derecelerine ve yetişkinlerin kendileriyle etkileşim davranışlarının niteliğine göre jest kullanım çeşitliliğinin farklılaştığı düşünülmektedir. Nitekim yetişkin-çocuk arasındaki karşılıklı etkileşimin niteliğinin jest kullanım sıklığı ve üretilen jestlerin çeşitliliğini etkilediği bilinmektedir (Marcos, Ryckebusch & Rabain-Jamin 2003). Ayrıca görme yetersizliği olan bebekler içerisinde görmeyen bebeklerin, az gören bebeklere göre iletişim davranışları sergilemede daha dezavantajlı oldukları doğrulanmıştır (Sapp 2001). Ancak alanyazında bu yönde jest kullanımını inceleyen herhangi bir çalışmanın olmayışı dikkat çekmektedir.

Görme yetersizliği olan bireylerde jest kullanımının bebeklikte dezavantajlı başlaması, ilerleyen yıllarda söz konusu bireylerin kullandıkları jestleri olumsuz etkileyebilmektedir. Nitekim görme yetersizliği olan çocuklarla, ergenlerle ve yetişkinlerle yapılan tüm araştırmalarda görmeyen bireylerin gören bireylerden daha sınırlı jest kullandıkları belirlenmiştir (Frame 2000; Iverson 1996; Sharkey ve ark. 2000). Söz konusu sınırlı jest kullanımına ilişkin gören ve görmeyen bireylerin kullandıkları jestler arasındaki farklılıklardan biri üretilen jestlerin türleridir.

Alanyazındaki çeşitli jest sınıflamalarına göre görme yetersizliği olan bireylerin kullandıkları jestler araştırmacılar tarafından gören bireylerin kullandıkları jestlerle karşılaştırılarak incelenmiştir. Bu çerçevede dikkat çeken nokta, görme yetersizliği olan bireylerin resmediciler ve sembolik jestler gibi görselliği ön planda olan jestleri nadir kullanıyor olmalarıdır (Örn., Iverson ve ark. 2000; Sharkey ve ark., 2000). Çünkü resmediciler konuşma ile eşleşen, konuşma ile eş zamanlı üretilen sözsüz davranışlardır (Ekman & Friesen 1969; 1972). Sembolik jestler ise hem konuşma eşliğinde hem konuşma olmadan kullanılan, ifade edilen unsurun bir takım özelliklerini taşıyan vücut hareketleridir (Acredolo & Goodwyn 1988; Iverson & Thal 1998). Dolayısıyla farklı jest türleri olarak adlandırılmış olmalarına rağmen alanyazındaki benzer iki jest türünün (resmediciler ve sembolik jestler) görme yetersizliği olan bireyler tarafından tercih edilme olasılığının az olduğu bilinmektedir.

Başka bir görsel iletişim davranışı olan uzağı işaret etme, iletişim gelişiminde önemli nokta olarak kabul edilmektedir. Çünkü iletişim kuran kişi ile referans gösterilen nesne arasında belirli bir mesafe bulunmaktadır. Dolayısıyla uzağı işaret etmek için görme duyusunun rolü büyüktür (McLean, Brady, McLea & Behrens 1999). Uzak bir konumda bulunan nesnenin/kişinin görsel anlamda farkında olunması, uzak noktaları gösterme/işaret etme konusunda bireyleri motive etmektedir (Bruce ve ark. 2007). Görme yetersizliği olan bireyler söz konusu motiveden eksik kaldıkları için daha çok yakın mesafedeki nesnelere ve kişilere yönelik dokunma jesti üretebilmektedirler (Iverson ve ark. 2000).

Iverson ve Thal (1998)'in sınıflamalarında yer alan jest türlerinden geleneksel/kültürel jestlerin, kültürler arasında benzer şekillerde kullanılabilen ve görsel içerikleri yoğun olan jestler olduğu söylenebilmektedir. Iverson vd. (2000), görme yetersizliği olan bebeklerin geleneksel/kültürel jest edinmeleri konusunda, aslında görme yetersizliği olan bebekler için de olağan bir sürecin var olduğunu vurgulamaktadırlar. Nitekim bebeklerin ilk jestleri spesifik durumlara, etkinliklere bağlıdır ve de yalnızca ilgili bağlamlarda üretilmektedir. Zaman içerisinde bebekler ilgili semboller, ilgili ancak farklı durumlar için de kullanabileceklerini öğrendikçe söz konusu jest, bağlı olduğu göndergeden uzaklaşmaya başlamaktadır. Yani söz konusu jest, çok daha farklı bağlamlarda ilgili gönderge yokken bile üretilebilir hale gelmektedir (Iverson ve ark. 2000).

Jestler daha önce de belirtildiği gibi hem sözlü dil ile eş zamanlı hem de sözlü dil kullanımı olmadan üretilebilmektedir. Alanyazında görme yetersizliği olan bireylerin kullandıkları jestleri inceleyen araştırmacılar, genellikle görme yetersizliği olan bireylerin kullandıkları jestleri gören bireylerin kullandıkları jestlerle sohbet sırasında karşılaştırmalı olarak değerlendirmişlerdir. Genel olarak sözlü dil kullanımı sırasında üretilen jestlerin değerlendirilmesi, alanyazında araştırmacıların jestleri temel iletişim aracı olarak değil sözlü dili destekleme amaçlı kullanılan iletişim aracı olarak bu araştırmalarda ele aldıklarını düşündürmektedir. Bununla birlikte, sözlü dil eşliğinde görme yetersizliği olan bireylerin jest kullandıklarının tespit edilmesi ise jestlerin hiç görülmeseler bile

günlük rutinde kullanılabilen doğal, belki de içgüdüsel olarak üretilen güçlü, konuşmanın ayrılmaz parçası olan bir iletişim aracı olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla görme yetersizliği olan bireylerin kullandıkları jestlerin incelenmesinin, jestlerle ilgili böylesi bir kanının ortaya çıkmasında en doğru süreç olduğunu göstermektedir (Iverson & Goldin-Meadow 1997).

Körsağır ve Çoklu Yetersizlikten Etkilenmiş Görmeyen Bireylerin Kullandıkları Jestleri Konu Alan Araştırmalar

Çoklu yetersizlikten etkilenmiş görmeyen olma durumu, çoklu yetersizlik terimi adı altında yer almaktadır. Körsağır olma durumu ise çoklu yetersizlik olarak kabul edilmeyip ABD Engelli Bireyler Yasası IDEA (1997)'da (Individuals with Disabilities Education Act) ayrı bir yetersizlik grubu olarak ele alınmaktadır. Bu sebeple bu çalışmada, körsağır ve çoklu yetersizlikten etkilenmiş görmeyen bireylerin kullandıkları jestler konulu alanyazındaki araştırmaların sınırlı olmasından dolayı her iki yetersizlik grubu tek bir çerçevede iki terim kullanılarak verilmektedir.

Bir bireyde, özellikle bebeklerde ve küçük çocuklarda görme yetersizliğinin olması, bireyin iletişim becerilerini sergilemesini ve söz konusu bireyin iletişim becerilerinin değerlendirilmesini etkileyebilmektedir. Üstelik bireyde görme yetersizliğinin yanı sıra başka yetersizliğinin/yetersizliklerinin bulunması, iletişim becerilerinde daha fazla güçlük yaşamasına, karmaşık iletişim ifadeleri kullanmasına neden olabilmekte, dolayısıyla da değerlendirmelerin bireyselleştirilmesi gerektiğine işaret etmektedir. Hal böyle olunca körsağır ve çoklu yetersizlikten etkilenmiş görmeyen bireylerin kullandıkları jestlerle ilgili alanyazındaki araştırma sınırlılığının nedeni kısmen ortaya çıkmaktadır.

Mevcut çalışma kapsamında ele alınan körsağır ve çoklu yetersizlikten etkilenmiş görmeyen bireylerin kullandıkları jestler konulu araştırmalar Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2. Körsağır ve Çoklu Yetersizlikten Etkilenmiş Görmeyen Bireylerin Kullandıkları Jestleri Konu Alan Araştırmalar

Araştırmacılar	Yıl	Tür	Amaç	Yöntem	Katılımcılar	Veri Toplama Tekniği	Bulgular
Bruce, S. M., Mann, A., Jones, C., & Gavin, M.	2007	Makale	Körsağır çocukların kullandıkları jestleri incelemek	Nitel araştırma	4-8 yaş arası körsağır 7 çocuk	Gözlem	Katılımcıların hepsi toplam 44 bilindik (herkes tarafından anlaşılan) ve kendilerine özgü jest kullanmışlardır. Her bir körsağır çocuğun jest kullanım çeşitliliği birbirinden farklıdır.
Brady, N. C., & Bashinski, S. M.	2008	Makale	Çevresel ipuçlarına dayalı sağıltım programının dil/söz öncesi dönem amaçlı iletişimi artırmadaki etkisini belirlemek	Deneysel araştırma	3-7 yaş arası körsağır 9 çocuk	Sağıltım programı uygulaması	Araştırma sonucunda her bir çocuğun sağıltım esnasında kendi başlattıkları amaçlı iletişim davranışlarını artırdıkları, sağıltım sonucunda ise çocukların daha önceden kullanmadıkları jest ve mimiklerin yeni biçimlerini kazandıkları gözlenmiştir.
Uyar, D.	2016	Tez	Çoklu yetersizlikten etkilenmiş görmeyen çocukların kullandıkları jestleri incelemek	Nitel araştırma	8-12 yaş arasında 4çoklu yetersizlikten etkilenmiş görmeyen 4 çocuk	Gözlem	Araştırmaya katılan her bir çocuğun jest kullandığı ancak birbirlerinden farklı tür, işlev ve sıklıkta jest ürettikleri ortaya çıkmıştır.

Tablo 2'ye göre 1990 ile 2016 yılları arasında körsağır ve çoklu yetersizlikten etkilenmiş görmeyen bireylerin kullandıkları jestleri konu alan 3 araştırmaya rastlanmıştır. Söz konusu araştırmalardan ikisi körsağır, bir tanesi ise çoklu yetersizlikten etkilenmiş görmeyen bireylerle ilgilidir. Araştırmalardan iki tanesi makale, bir tanesi ise tezdır. Araştırmaların her biri çocuklarla sürdürülmüş; biri deneysel, ikisi ise nitel araştırma olarak planlanmıştır. Bununla birlikte, her bir araştırma sonucunda araştırmada yer alan çocukların jest kullandıkları belirlenmiştir. Tablo 2'de bulunan araştırmalarda dikkat çeken nokta, körsağır bireylerin kullandıkları jestlerle ilgili çalışmaların yurtdışında, çoklu yetersizlikten etkilenmiş görmeyen bireylerin kullandıkları jestlerle ilgili araştırmanın ise Türkiye'de gerçekleştirilmiş olmasıdır.

Alanyazında gerek körsağır çocukların gerekse çoklu yetersizlikten etkilenmiş görmeyen çocukların birbirlerinden farklı iletişim davranışları sergiledikleri, ayrıca iletişim becerilerinde önemli güçlükler yaşadıkları belirtilmektedir (Pease 2000; Şafak 2012; Westling & Fox 2000). Körsağır ve çoklu yetersizlikten etkilenmiş görmeyen çocuklar, normal gelişim gösteren çocuklardan farklı olarak sembolik olmayan ve sembolik iletişim davranışları sergilemektedirler (Pease 2000; Siegel-Causey & Wetherby 1993; Şafak 2012; Westling & Fox 2000). Başka bir deyişle, söz konusu çocuklar normal gelişim gösteren çocuklar gibi sözlü dil kullanımına doğru değil, sözlü dil işlevi yerine kullanılabilir, konuşmanın da içinde bulunduğu sembollerin geliştirilmesine yönelik iletişim becerilerinde ilerlemektedirler. Dolayısıyla jestlerin sözlü dille eş zamanlı kullanılabilme özelliği göz önünde bulundurulduğunda, körsağır ve çoklu yetersizlikten etkilenmiş görmeyen çocukların gerek sembolik olmayan gerekse sembolik iletişim düzeylerinde iken iletişim davranışları repertuarlarında jestlerin olabileceği gündeme gelmektedir. Nitekim alanyazında körsağır ve çoklu yetersizlikten etkilenmiş görmeyen her bir çocuğun birbirlerinden farklı tür, işlev ve sıklıkta jest ürettikleri belirtilmektedir (Bruce ve ark. 2007; Uyar 2016).

Iverson ve Thal (1998)'ın belirttikleri jest sınıflamasında yer alan temsili jestler, gösterici jestlere göre daha karmaşık ve oluşum aşamasına göre gösterici jestlerden sonra üretilmeye başlamaktadır. Körsağır ve çoklu yetersizlikten etkilenmiş görmeyen çocuklar iletişim becerilerinde yaşadıkları güçlükler ile yetişkinlerin kendileriyle etkileşim davranışlarının niteliği gibi nedenlerle olsa gerek temsili jestleri, gösterici jestlere oranla daha nadir sergilemektedirler (Bruce ve ark. 2007; Uyar 2016). Ancak çocukların sınırlı jest kullanımlarının olması, onlara jest yoluyla iletişim becerilerinin kazandırılmayacağı anlamına gelmemektedir. Nitekim Brady ve Bashinsky (2008) körsağır dokuz çocuğa dil/söz öncesi amaçlı iletişim davranışlarının öğretimi için bir sağaltım programı uygulamışlardır. Söz konusu program, dil/söz öncesi çevresel ipuçlarına dayalı öğretimin uyarlanmış bir türüdür. Bu sağaltım programında daha çok fiziksel ipucu ve jest/mimiklerin yönünü belirlemek için göz teması yerine başka teknikler uygulanmıştır. Araştırma sonucunda çocukların amaçlı iletişim

davranışlarını artırdıkları, daha önceden kullanmadıkları jest ve mimiklerin yeni biçimlerini edindikleri gözlenmiştir. Dolayısıyla Brady ve Bashinsky (2008)'in araştırma sonuçlarından yola çıkılarak jest yoluyla iletişimin geliştirilmesine yönelik çalışmaların artırılması gündeme gelmektedir.

Jestler, ilk iletişim davranışlarının başlamasıyla görülmeleri sebebiyle üretildikleri ilk andan itibaren iletişimin ilk işlevleri olan davranış düzenleme, sosyal etkileşim ve ortak dikkat işlevlerine yönelik kullanılmaktadır. İletişim işlevlerinden ortak dikkat becerisi, diğer işlevlere oranla daha fazla görme duyusunun kullanımını gerektirebilmektedir. Çünkü görme duyusu çevreyi bir bütün olarak algılamayı ve kişinin kendisini çevresindeki nesne ve kişilere göre konumlandırmasını sağlamaktadır. Dolayısıyla ortak dikkat becerisinin gereği olan iletişim partnerinin dikkatini dışsal bir öğeye yöneltme davranışı görme duyusu sayesinde daha kolay sağlanmaktadır (Bigelow 2003). Ortak dikkat becerisinin gelişimi aşamasında bir bebekte görme duyusundan yoksunluk olması, bu becerinin gelişimini geciktirmektedir. Görme duyusundan yoksun olan bebeklerin akıl yürütme ve nesne sürekliliğini geliştirmeleriyle gecikmeli olarak ortak dikkat becerileri oluşmaktadır (Bigelow 2003). Körsağır ya da çoklu yetersizlikten etkilenmiş görmeyen bebeklerde/çocuklarda bu durum daha dezavantajlı bir yapıya sahiptir. Dolayısıyla söz konusu çocukların bu işlevde jest sergilemeleri ciddi sınırlılıklar içerebilmektedir. Örneğin Uyar (2016) araştırmasında, 8-12 yaş arasındaki çoklu yetersizlikten etkilenmiş görmeyen dört çocuğun kullandıkları jestleri hem ev (anne-çocuk etkileşimi) hem de okul (öğretmen adayı-öğrenci etkileşimi) ortamlarında uzun süreli olarak derinlemesine incelemiştir. Araştırma sonucunda, çocuklardan sadece bir tanesinin yalnızca ev ortamında 3 tane ortak dikkat işlevli jest ürettiği tespit edilmiştir. Buna bağlı olarak denilebilmektedir ki, çoklu yetersizlikten etkilenmiş görmeyen çocukların yaşları ilerlese de ortak dikkat becerisine yönelik jest üretmedeki sınırlılıklarının fazla olduğu görülmektedir.

Körsağır ve çoklu yetersizlikten etkilenmiş görmeyen bireylerin kullandıkları jestlerle ilgili alanyazındaki araştırmalar dikkatle incelendiğinde, ikisinin standart olmayan koşullarda gözlemlerle sürdürüldüğü göze çarpmaktadır. Dolayısıyla sözü edilen her bir araştırmada yer alan çocukların her birinin birbirlerinden farklı sayı ve sıklıkta jest kullandıkları ortaya çıkarılmıştır. Öyle ki jest kullanım sayı ve sıklığını, yetişkin etkileşim davranışlarının ve çocuklardaki yetersizlik tür ve derecelerinin etkileyebileceği açıktır. Böylesi araştırmalar körsağır ve çoklu yetersizlikten etkilenmiş görmeyen çocukların jest yoluyla iletişim becerileriyle ilgili alanyazına önemli katkılar sunan detaylı bilgiler kazandırmakta, ancak genel yargılara varmakta eksik kalmaktadırlar. Bu nedenle, alanyazına daha genel sonuçların eklenmesi adına standart koşullarda araştırmaların tekrarlanarak söz konusu çocukların kullandıkları jestlerin sayı ve sıklığının belirlenmesi faydalı olacaktır.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Mevcut çalışma kapsamında 1990 ile 2016 yılları arasında görme yetersizliği olan bireylerin kullandıkları jestlerle ilgili göz önünde bulundurulmuş araştırmalara genel olarak bakıldığında, yetersizlik türlerine göre araştırmaların çoğunun (7) sadece görme yetersizliği olan bireylerle gerçekleştirildiği gözlenmektedir. Yedi araştırma haricinde geriye kalan ikisinin körsadır, bir tanesinin ise çoklu yetersizlikten etkilenmiş görmeyen bireylerle sürdürüldüğü gözlemlenmektedir. Bahsi geçen toplam 10 araştırmanın 8 tanesi makale, 2 tanesi lisansüstü tez olarak hazırlanmıştır. Ayrıca 10 çalışma içerisindeki 9 araştırma nitel, 1 araştırma deneysel olarak planlanmıştır. Araştırmalar takvimsel sıralama olarak 10 yıllık zaman dilimlerine bölündüğünde, 1990 ile 2000 yılları arasında 6, 2000 ile 2010 yılları arasında 3, 2010 yılı sonrasında ise 1 araştırmaya ulaşılmıştır. Bu noktada dikkat çeken durum, 2000 yılından önce araştırmacılar genel olarak sadece görme yetersizliği olan bireylerin kullandıkları jestleri gören bireylerin kullandıkları jestlerle karşılaştırmaya ağırlık vermişlerdir. 2000 yılından sonra ise böylesi çalışmalar yerine körsadır ya da çoklu yetersizlikten etkilenmiş görmeyen çocukların kullandıkları jestleri değerlendirmeye ilgi duymuşlardır. Ancak araştırma çeşitliliğinin genel anlamda sınırlı kaldığı, daha farklı çeşit ve sayıda araştırmaya ihtiyaç duyulduğu açıktır.

Bu çalışmada değinilen araştırmalar çerçevesinde söylenebilmektedir ki, yetişkinlerin görme yetersizliği olan bireylerin jest yoluyla iletişim becerilerine farkındalıklarının sağlanması için alanyazında araştırma çeşitliliğine ihtiyaç duyulmaktadır. Öyle ki sadece görme yetersizliği olan, körsadır ya da çoklu yetersizlikten etkilenmiş görmeyen bireylerin (özellikle bebeklerin ve küçük çocukların) kullandıkları jestler herhangi bir karşılaştırma yapılmadan ya da yapılarak standart olan ve olmayan koşullarda derinlemesine incelendiğinde alanyazına yeni katkılar sağlanacak, yeni araştırma gündemi oluşturacaktır. Böylesi araştırma çeşitliliğinin artmasıyla, başka bir yetersizliği olsun ya da olmasın tüm görme yetersizliği olan bireylere yetişkinler tarafından jest yoluyla iletişim becerilerinin öğretimi fazlalaşacaktır. Çünkü genel olarak iletişim becerilerinin değerlendirilmesinde kullanılan araçlarda jest yoluyla iletişimin değerlendirilmesinin sınırlı olduğu bilinmektedir (Crais, Watson & Baranek 2009). Söz konusu araçlarda jest yoluyla iletişime fazla yer verilmemiş olması, öğretimlerde de jest kullanımına fazla dikkat edilmeyebileceğini akla getirmektedir. Dolayısıyla yeni araştırma gündemleri bu doğrultuda eğitim programları ve erken müdahale hizmetleri hususunda güncellemelere olanak sağlayabilecektir.

Erken müdahale hizmetleri yetersizliği olan bebeklerin gelişimlerinin olumlu yönde ilerlemesi için önem arz etmektedir. Özellikle ebeveynlerin, bebeklerinin iletişim becerilerinin gelişiminde sadece sözlü dil doğrultusunda değil, sembolik iletişim doğrultusunda gelişimlerini desteklemeleri konusunda bilgilendirilmeleri kendilerinin de jest yoluyla iletişime önem vermelerine olanak tanıyacaktır. Yine böylesi bir farkındalık için alanyazına bu yöndeki araştırmaların eklenmesi,

görme yetersizliği olan bebeklerle çalışan uzmanları ebeveynleri bilgilendirmede teşvik edici olacaktır. Uzmanlar tarafından ebeveynlere yönelik erken müdahale programlarının hazırlanması, çocuklarla nitelikli etkileşimi doğuracak; böylelikle nitelikli etkileşim, çocukların iletişim becerilerine olumlu katkılar sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Acredolo, L., & Goodwyn, S. (1988). Symbolic gesturing in normal infants. *Child Development, 59*, 450-466.
- Ayyıldız, E. (2012). *Çok engelli görmeyen çocuklar için Söz Öncesi İletişim Becerileri Ölçeği'nin geliştirilmesi*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Bigelow, A. E. (2003). The development of joint attention in blind infants. *Development and Psychopathology, 15*, 259-275.
- Blass, T., Freedman, N., & Steingart, I. (1974). Body movement and verbal encoding in the congenitally blind. *Perceptual and Motor Skills, 39*, 279-293.
- Brady, N. C., & Bashinski, S. M. (2008). Increasing communication in children with concurrent vision and hearing loss. *Published in Final Edited Form As: Res Pract Persons Severe Disabl, 33*(1-2), 59-70.
- Bruce, S. M., Mann, A., Jones, C., & Gavin, M. (2007). Gestures expressed by children who are congenitally deaf-blind: Topography, rate, and function. *Journal of Visual Impairment & Blindness, 101*, 632-657.
- Crais, R. E., Watson, R. L., & Baranek, T. G. (2009). Use of gesture development in profiling children's prelinguistic communication skills. *American Journal of Speech-Language Pathology, 18*, 95-108.
- Downing, J. E. (2005). *Teaching communication skills to students with severe disabilities*. Baltimore, MD: Paul H. Brookes.
- Ekman, P., & Friesen, W. V. (1969). The repertoire of nonverbal behavior: Categories, origins, usage, and coding. *Semiotica, 1*, 49-98.
- Ekman, P., & Friesen, W. V. (1972). Hand movements. *Journal of Communication, 22*, 353-374.
- Frame, M. J. (2000). The relationship between visual impairment and gestures. *Journal of Visual Impairment & Blindness, 94*(3), 155-171.
- Gullberg, M., De Bot, K., & Volterra, V. (2010). Gestures and some key issues in the study of language development. In M. Gullberg & K. De Bot (Eds.), *Gestures in language development* (pp. 3-33). Amsterdam: Benjamins. <http://site.ebrary.com/lib/gazi/reader.action?docID=10436124> sayfasından erişilmiştir.
- Individuals with Disabilities Education Act, [İDEA] (1997). <http://idea.ed.gov/explore/view/p/,root,regs,300,A,300%252E8> sayfasından erişilmiştir.
- Iverson, J. M. (1996). *Gesture and speech: Context and representational effects on production in congenitally blind and sighted children and adolescents*. Doctoral Dissertation, University of Chicago, Chicago.
- Iverson, J. M. (1999). How to get to the cafeteria: Gesture and speech in blind and sighted children's spatial descriptions. *Developmental Psychology, 35*(4) 1132-1142.
- Iverson, J. M., & Goldin-Meadow, S. (1997). What's communication got to do with it? Gesture in children blind from birth. *Developmental Psychology, 33*(3), 453-467.

- Iverson, J. M., Tencer, H. L., Lany, J., & Goldin-Meadow, S. (2000). The relation between gesture and speech in congenitally blind and sighted language learners. *Journal of Nonverbal Behavior*, 24(2), 105-130.
- Iverson, J. M. & Thal, D. (1998). Communicative transitions: There's more to the hand than meets the eye. In A. M. Wetherby, S. Warren & J. Reichle (Eds.), *Transitions in prelinguistic communication* (pp. 59-86). Baltimore: Paul H. Brookes.
- Loots, G., Devise, I., & Sermijn, J. (2003). The interaction between mothers and their visually impaired infants: An intersubjective developmental perspective. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 97(7), 403-417.
- Marcos, H., Ryckebusch, C., & Rabain-Jamin, J. (2003). Adult responses to young children's communicative gestures: Joint achievement of speech acts. *First Language*, 23(2), 213-237.
- McLean, J. E., McLean, L. K. S., Brady, N. C., & Etter, R. (1991). Communication profiles of two types of gesture using nonverbal persons with severe to profound mental retardation. *Journal of Speech and Hearing Research*, 34, 294-308.
- McLean, L. K. S., Brady, N. C., McLean, J. E., & Behrens, G. A. (1999). Communication forms and functions of children and adults with severe mental retardation in community and institutional settings. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 42, 231-240.
- Pease, L. (2000). Creating a communicating environment. In S. Aitken, M. Buultjens, C. Clark, J. T. Eyre & L. Pease (Eds.), *Teaching children who are deafblind: Contact, communication and learning* (pp. 37-82). London: David Fulton Publishers.
- Sapp, W. (2001). Maternal perceptions of preverbal communication in children with visual impairments. *RE:view*, 33(3), 133-144.
- Sharkey, W. F., Asamoto, P., Tokunaga, C., Haraguchi, G., & McFaddon-Robar, T. (2000). Hand gestures of visually impaired and sighted interactants. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 94, 549-563.
- Siegel-Causey, E., & Wetherby, A. M. (1993). Nonsymbolic communication. Instruction of students with severe disabilities. In M. E. Snell (Ed.), *Instruction of students with severe disabilities* (pp. 290-312). New York: Merrill/Macmillan.
- Şafak, P. (2012). *Ağır ve çoklu yetersizliği olan çocukların eğitimi*. Ankara: Vize Basın Yayın.
- Töret, G., ve Özman, E. R. (2014). Erken çocukluk döneminde otizm spektrum bozukluğu olan çocuklarda taklit becerileri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 15(3), 51-66.
- Uyar, D. (2016). *Çoklu yetersizlikten etkilenmiş görmeyen çocukların kullandıkları jestler ile yetişkinlerin çocuklarla etkileşim davranışlarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Westling, D. L., & Fox, L. (2000). *Teaching students with severe disabilities*. Upper Saddle River, NJ: Merrill/Prentice Hall.

SUMMARY

Communication provides the sharing of feelings and thoughts between children by means of various behaviors. In this process, various behaviors are used by children as communication devices. The behaviors in question are comprised of voices, words, signs, gestures, mimics, etc. Gestures involve observable behaviors which are used to establish communication. That gestures involve observable behaviors brings to mind the question of how visually impaired children create gestures because gestures are mostly learnt through imitation, and therefore require the active use of the sense of vision. In the literature, gestures have been addressed by various researchers in the scope of children who have normal development and those who have disability, by being divided into various types. That a single study compiles the research on gestures used by children with visual impairment is going to ease the access of data and consciousness raising on the subject. Therefore, the purpose of this study is to increase consciousness on the subject by reviewing the literature on gestures used by visually impaired children.

In this study, in order to determine the studies on gestures used by visually impaired children searches were made on EBSCOHOST, ERIC, Psycinfo databases, internet search engines and Council of Higher Education (YÖK) National Thesis Search Center website to Access studies carried out in Turkey by using keywords such as “gesture, blind, visually impaired, communication, deafblind”. The search was limited to the years between 1990 and 2016.

The studies accessed through the search were selected by considering the fact that they were carried out with children who are visually impaired, deafblind and blind children affected by multiple disabilities. By examining the references of the selected studies, the search was repeated. In this way, 10 studies on the subject were determined.

The 10 studies accessed in the literature to be examined in this research were categorized under two groups. This classification is: 1) studies comparing gestures used by seeing and visually impaired children (Frame 2000; Iverson 1996; 1999; Iverson & Goldin-Neadow 1997; 2001; Iverson et al., 2000; Sharkey et al., 2000) and 2) studies investigating gestures used by children who have deafblind and multiple disabilities with visually impaired (Brady & Bashinski 2008; Bruce et al., 2007; Uyar 2016). 7 studies were accessed in the scope of studies comparing the gestures used by children who have vision and children who have visually impaired. Of these studies 6 have been prepared as articles, and 1 as graduate thesis. Each study has been planned as qualitative and data were obtained through observation technique. In the studies, it was determined that generally visually impaired children use gestures but that the gestures in question could have differences from gestures used by seeing children. Besides, in the scope of the studies investigating gestures used by children who have deafblind and multiple disabilities with visually impaired, 3 studies were encountered. Of these studies, 2 were carried out with deafblind children and 1

with children who have multiple disabilities with visually impaired. Among the studies carried out with children who have deafblind and multiple disabilities with visually impaired, 2 are quantitative and 1 is experimental. Besides, 2 of the studies are prepared as articles and 1 as a graduate thesis. In respect to the common characteristics of the examined studies, it was observed that children who have deafblind and multiple disabilities with visually impaired use gestures. This shows that gestures are also used without the sense of vision and that gestures are naturally developing communicative behaviors.

In the scope of the present study, it is notable that there is 1 study carried out in Turkey among the studies on gestures used by visually impaired children between the years 1990 and 2016 and that this study was carried out with children who have multiple disabilities with visually impaired. Of the mentioned 10 studies, 8 were planned as articles, 2 as graduate theses; 9 as qualitative and 1 as experimental studies. When studies are divided into time periods of 10 years and ordered time-wise, 6 articles were accessed between the years 1990 and 2000, 3 between the years 2000 and 2010 and 1 after the year 2010. At this point, what is worth considering is that before the year 2000, researchers generally focused only on comparing gestures used by visually impaired children to those of children who have vision. On the other hand, after the year 2000, instead of such studies, they have become interested in evaluating gestures used by children who have deafblind and multiple disabilities with visually impaired. However, it is clear that the variability of the studies is limited in the general sense and that more and varied studies are needed on the subject.

That a limited number of studies have been encountered in the literature on gestures used by visually impaired children is indicative that studies have to be increased in order to raise consciousness on this subject. Providing consciousness on communication skills through gestures, is going to create the first steps towards the preparation and implementation of early intervention programs and the teaching of communication skills through gestures to visually impaired children.